

AVRUPA'DAKİ ERİŞİLEBİLİRLİK UYGULAMALARI: BORÂS VE CARDİFF ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Davut ELMACI¹

Öz

Türkiye'de erişilebilirliğin hayata geçirilmesine ilişkin yasal zorunluluk vardır. Ancak erişilebilirliğin hayata geçirilmesinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından yürütülen "Avrupa'da Erişilebilirlik Uygulamaları Projesi" kapsamında Borås ve Cardiff'te edinilen erişilebilirlik deneyimlerinin paylaşılması, bilim insanlarında ve uygulayıcılarda yeni bakış açılarının gelişmesine katkı sağlanmasıdır. Proje kapsamında öncelikle 2015 yılı "erişilebilir şehir birincilik ödülü" sahibi İsveç'in Borås şehri ziyaret edilerek Borås Belediyesinin erişilebilirlik alanındaki çalışmaları ve iyi uygulamaları yerinde görülmüştür. Daha sonra Birleşik Krallığın Galler Bölgesi başkenti Cardiff şehrinde erişilebilirlik üzerine bir eğitime katılarak genel olarak erişilebilirlikle ilgili uygulamalar öğrenilmiştir. Gerek Borås'ta gerekse Cardiff'te erişilebilirlik düzenlemelerinin belli bir süreç sonunda hayata geçirildiği görülmektedir. Erişilebilirlik düzenlemeleri hayata geçirilirken öncelikle fiziksel erişilebilirlikle ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Her iki şehirde de erişilebilirlik düzenlemelerinin hayata geçirilmesi için engelli dernekleriyle yakın işbirliği halinde çalışıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Erişilebilirlik, eşitlik, engellilik, engelliler, sosyal içerme.*

*Bu makale; Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından yürütülen ve Türkiye Ulusal Ajansı tarafından desteklenen "Avrupa'da Erişilebilirlik Uygulamaları" başlıklı Erasmus+ Yetişkin Eğitimi Personel Hareketliliği Projesi faaliyetlerinden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: davut.elmaci@amasya.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-9712-0727

ACCESSIBILITY IMPLEMENTATIONS IN EUROPE: EXAMINATION AND EVALUATION OF BORÅS AND CARDIFF SAMPLES

Abstract

There are legal requirements for accessibility implementations in Turkey. But it faced challenges to put accessibility into practice. The purpose of this study is to share observations from Sweden and United Kingdom and to contribute to the development of new perspectives in scientists and practitioners within the scope of the “Project of Accessibility Implementations in Europe” which was carried out by Amasya Provincial Directorate of Family and Social Policies. Firstly, within the scope of the project it was visited city of Borås, the 2015 access city award winner, seen works and good examples of Borås Municipality in the field of accessibility in place. Then it was participated to accessibility training in Cardiff, the capital of Wales in United Kingdom, learned accessibility practices generally. Whether in Boras or in Cardiff, accessibility arrangements seem to have been put into practice through a process. It was understood that accessibility arrangements started with physical accessibility at first. In both cities, it seems that working in close cooperation with disabled associations to put accessibility arrangements into effect.

Key Words: *Accessibility, equality, disability, disabled, social inclusion.*

Giriş

Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Şartı'na göre; engelli kişilerin, bağımsızlıklarını, toplumsal ve mesleki yaşamla bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını sağlamaya yönelik önlemler alınmalı ve hiç kimse engelinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmamalıdır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2018). Avrupa Birliğinin İşleyişine İlişkin Antlaşma'ya (TFEU) göre de AB, politika ve aktivitelerini belirleme ve uygulama aşamalarında engelliliğe bağlı ayrımcılıkla mücadele etmelidir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011). 2010-2020 AB Engellilik Stratejisi'nde engellerin ortadan kaldırılması amacıyla faaliyete geçilmesi gereken başlıca sekiz alan tespit edilmiştir. Bunlar; erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, sağlık ve dış eylemdir. AB Engellilik Stratejisi'nde (European Commission, 2010) erişilebilirlik, topluma ve ekonomiye katılımın ön şartı olarak kabul edilmekte ve bu alandaki düzenlemelerin ve araç gereçlerin geliştirilmesi teşvik edilmektedir.

Öncelikle bir insan hakkı olarak engelli kişilerin eğitim ve sağlık gibi en temel hizmetlerden faydalanması, bir işte çalışması ve günlük yaşamın her alanında var olabilmesi için tüm yaşam alanlarına erişebilmeleri gerekir. Ülkemizde erişilebilirlikle ilgili ilk yasal düzenleme 1997 yılında yapılmış olsa da (Özgül, 2014) tüm yaşam alanlarının engelliler için erişilebilir hale getirilmesiyle ilgili zorunluluğun 2005 yılında çıkarılan Engelliler Hakkında Kanun'la olduğu söylenebilir. Ancak erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerin hayata geçirilmesi kolay olmamış, kanunda belirtilen erişilebilirlik standartlarının sağlanması için sürekli süre uzatımı yapılmıştır. Süre uzatımları 2013 yılına kadar devam etmiş, 2013 yılında çıkarılan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (EİDY) ile artık tüm yaşam alanlarının engelliler için erişilebilir olması zorunlu tutulmuş, EİDY gereğince kurulan erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonlarının (EİDK) uygun görmesi halinde süre uzatımının en fazla 7/7/2015 tarihine kadar olabileceği hüküm altına alınmıştır. Ancak şu ana kadar ülkemizde yapılan izleme ve denetlemeler göstermektedir ki erişilebilirlik standartlarına tam olarak uygunluğun sağlanması zannedildiği kadar kolay olamamaktadır.

Toplumumuzda erişilebilirliğin sadece tekerlekli sandalye kullanan kişiler için yapılan rampa ve görme engelliler için yapılan hissedilebilir yüzey olduğuyla ilgili eğitimsizlikten kaynaklanan yanlış bir algı bulunmaktadır. Son yıllarda yapılmaya başlanan engelli erişimi ile ilgili düzenlemelerin çok azı doğru detay ve malzeme ile uygulanmaktadır. Bu durum, her ne kadar standartlar belirlenmiş olsa da eğitim eksikliği, kontrol eksikliği, kontrol edenlerin bilgisizliği, hatalı yapılan uygulamaların kafa karışıklığından kaynaklanmaktadır (Arkitera, 2014).

Sabancı Üniversitesi tarafından 2013 yılında hazırlanan “Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz?” başlıklı rapora göre; engellilerin yüzde 66,9’u kaldırımlara, yüzde 55-60 arası yaya yollarına, yaya geçitlerine, market, mağaza, lokanta, kamu binası, postane ve banka gibi yerlere erişememektedir. İzleme denetleme mekanizması yetersizdir. Mimarlar erişilebilirlik konusunda yeterli eğitim almamaktadır. Evrensel tasarım konusunda uzman sayısı azdır. Bilgi ve hizmete erişimde internet sitelerinin %85’inde engellilere yönelik yeterli bilgi yoktur. Erişilebilirlik düzenlemeleri maliyetli görülmektedir. Oysa rapordaki maliyet analizine göre, erişilebilirlik dahil engellilerin sorunlarının çözümü için gerekli olan bütçe GSMH’nin 2011 yılı içindeki payının sadece yüzde 0,58’dir (Menda, Bakan ve Berktaş, 2013).

Benzer sorunların bulunduğu Özgül (2014) tarafından da dile getirilmektedir. Özgül (2014), engelli bireylerin önemli bir kısmının sokağa çıkamadığını, düzenlemelerin genelde 18-40 yaş arası sağlam erkeklere göre dizayn edildiğini, ilgili fakültelerin ders konularının erişilebilirlik için yeterli olmadığını, mezun olan ve alanda çalışan teknik kadroların (mimar, mühendis, teknisyen ve yapımda çalışan işçiler) erişilebilirlik konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını vurgulamaktadır. Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasında görevli teknik personelin bilgi düzeyinin düşüklüğü ise doğru olmayan ve yetersiz uygulamalara yol açmaktadır (Kaplan ve diğerleri, 2011).

Enginöz (2015), mimari tasarım sürecinde erişilebilirlikle ilgili üç önemli noktaya dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, mimari tasarım sürecinde boyut ve standartların herkes için uygun olabilecek şekilde düşünülmesi

gerektiğidir. Yani mimarların, kamusal alanlarda farklı özelliklerdeki bireylerin aynı mekanları kullanabileceklerini unutmamaları gerekmektedir. Örneğin, bir engelliye onun refakatçisinin aynı tuvaleti kullanması gerekebilir. Bu durumda tuvaletin tasarımının hem engelliye hem de engellinin refakatçisine uygun olması gerekecektir. İkincisi, mimari tasarımda sosyal kısıtlamalara izin vermeyen bir yaklaşımın benimsenmesidir. Yani mimari tasarımda sağlıklı bireyler gibi engellilerin de sosyal ve kültürel yaşamı özgürce yaşayabilecekleri çözümler düşünülmelidir. Mimari tasarımda üçüncü önemli nokta, kültürdür. Toplumun erişilebilirlikle ilgili bilgilendirilmesi, mimari tasarım ve uygulamalarda kullanıcıların beklenti ve istekleri o toplumun kültürel yapısıyla yakından ilişkilidir. Erişilebilirliğe verilen önem ve erişilebilir yaşamın vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görülüp görülmemesi kültürel anlayışın bir yansımasıdır.

Gerek Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerince yapılan bilgilendirme toplantıları, gerekse bu alandaki kurumların çalışmaları ve yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki; (1) Toplumda ve erişilebilirlik düzenlemelerini yapacak ilgililerde engelli hakları konusundaki farkındalık düşüktür. (2) Erişilebilirlik standartları konusunda bilgilendirme yapacak EİDK ve teknik personelin bilgi düzeyi düşüktür. (3) Erişilebilirlik düzenlemeleri teknik ve ekonomik açıdan sorun olarak görülmektedir.

Diğer yandan, yukarıda sayılan sorunların ortadan kaldırılabileceğine ilişkin örneklere rastlamak da mümkündür. Örneğin, Avrupa Komisyonu her yıl erişilebilir şehirler ödülü vermektedir. Her yıl çeşitli şehirler erişilebilirlikle ilgili başarılı çalışmalarından dolayı bu ödülleri almaktadır. 2011 yılı için Ávila (İspanya), 2012 yılı için Salzburg (Avusturya), 2013 yılı için Berlin (Almanya), 2014 yılı için Gothenburg (İsveç), 2015 yılı için Borås (İsveç), 2016 yılı için Milan (İtalya), 2017 yılı için Chester (Birleşik Krallık), 2018 yılı için Lyon (Fransa) erişilebilirlik birincilik ödülünü almışlardır (European Commission, 2018). Bu da göstermektedir ki erişilebilirlik için gerekli düzenlemeleri hayata geçirmek mümkündür. Bunun için öncelikle erişilebilirlik alanında çalışan personelin farkındalığının artırılması, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gereklidir. Bu kapsamda Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

tarafından 2015 yılında Erasmus+ Yetişkin Eğitimi Personel Hareketliliği faaliyeti kapsamında “Avrupa’da Erişilebilirlik Uygulamaları” başlıklı bir proje hazırlanarak Avrupa’daki erişilebilirlikle ilgili iyi uygulamaların görülmesi, erişilebilirlikle ilgili ülkemizdeki farkındalığın geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Ulusal Ajans) tarafından desteklenmiştir. Proje kapsamında Avrupa Komisyonu ve Avrupa Engellilik Forumunun birlikte her yıl düzenlediği erişilebilir şehirler ödülünün 2015 yılı erişilebilirlik birincilik ödülü sahibi İsveç’in Borås Belediyesi ziyaret edilmiş, Birleşik Krallık’ta (Galler/Cardiff) erişilebilirlikle ilgili eğitime katılım sağlanmıştır.

Ziyaret için Borås’ın seçilmesinin nedeni, projenin hazırlandığı sırada erişilebilirlik birincilik ödülü alan en son şehrin Borås olması, Borås Belediyesi yetkilileriyle iletişim kurulduğunda yaptıkları çalışmaları göstermekten memnun olacaklarını ifade ederek Türkiye’den yapılacak ziyareti kabul etmeleridir. Borås ziyareti, 5-9 Nisan 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve bu ziyarete aralarında yazarın da bulunduğu dokuz kişi katılmıştır. Bu ziyarette Borås Belediyesinin yaptığı erişilebilirlik çalışmaları ve engellilere yönelik düzenlemeler yerinde görülmüştür.

Erişilebilirlik eğitimi için Cardiff şehrinin seçilmesinin nedeni, erişilebilirlikle ilgili yapılandırılmış bir eğitime katılmak için başvuru yapılan ve eğitim vermeyi kabul eden kuruluşun eğitimi bu şehirde vermek istemesidir. Cardiff’teki erişilebilirlik eğitimi, 26-30 Nisan 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve bu eğitime aralarında yazarın da bulunduğu iki kişi katılmıştır. Cardiff şehrinde erişilebilirlikle ilgili uygulamalar yerinde görülmekten ziyade bir hizmetiçi eğitim programına katılım sağlanmıştır.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından yürütülen “Avrupa’da Erişilebilirlik Uygulamaları” başlıklı Erasmus+ Yetişkin Eğitimi Personel Hareketliliği Projesi kapsamında Borås ve Cardiff şehirlerinde edinilen erişilebilirlik deneyimleri paylaşılmaktadır. Böylelikle bilim insanlarında ve uygulayıcılarda erişilebilirlik ve engellilerin sosyal dahil edilmeleri konularında yeni bakış açılarının gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Herkes İçin Bir Şehir: Borâs

Borâs Belediyesi, 2015 yılı erişilebilirlik birincilik ödülü sahibidir. Borâs, İsveç'in 107 bin nüfuslu önemli bir şehridir. Şehrin özellikle moda ve tekstil alanında önemli bir yeri vardır. Borâs şehrindeki erişilebilirlik düzenlemeleri uzun bir çabanın sonucunda ortaya çıkmıştır. İki binli yılların başlarında Borâs Belediyesinin herkes için erişilebilir olması için bir plan uygulamaya konulmuştur. Bu erişilebilirlik planı, 2015 yılında revize edilmiştir. Programın öncelikli alanları; engellilerin durumuna ilişkin farkındalığın artırılması, daha fazla engellinin iş hayatına ve yaşam alanlarına katılımlarının desteklenmesi gibi Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin gereklerinden ortaya çıkmıştır. Programı tamamlamak için ölçülebilir somut bir eylem planı yapılmış ve bu plan yıllık olarak gözden geçirilmiştir.

Erişilebilirlik düzenlemelerinin geniş etkili olabilmesi için bilinçli bir strateji izlenmiştir. Belediyenin ilk adımı şehir çevresi ve binalardaki fiziksel erişilebilirlikle başlatması tesadüf değildir. Hissedilebilir yüzeyler, işaretler ve rampalar görünür şeyler olduğu için vatandaşların erişilebilirlik meselelerine yönelik farkındalığını daha çok arttırmaktadır. Uzun vadede düşünüldüğünde bunun anlamı, vatandaşların daha ileri erişilebilirlik standartları bekleyebilmeleridir. Bu durum aynı zamanda mülk sahipleri, restoranlar, dükkanlar ve diğer ilgililerle erişilebilirliğin önemi konusunda yapıcı bir diyaloga da katkı sağlamaktadır. Bilinçlenmenin ve engellilerle iletişimin artmasıyla birlikte Borâs Belediyesi tutumların değiştirilmesini ve ön yargıların yıkılmasını ve böylelikle demokratik hakların kullanımını daha kolay hale getirmeyi amaçlamıştır. Bu yüzden belediyenin tüm idari birimlerinde ve şirketlerinde engellilik kurumlarıyla iletişim ve işbirliğinden sorumlu bir irtibat kişisi bulunmaktadır. Ayrıca belediye idari birimlerinden oluşan ve erişilebilirlik meselelerini ele alan bir çalışma grubu bulunmaktadır.

Borâs Belediyesinde bir erişilebilirlik danışmanı ve bir de engellilik danışmanı bulunmaktadır. Erişilebilirlik ve içerme ile ilgili çalışmaların şekillenmesinde bu iki danışman oldukça etkilidir. Danışmanlar engellilik kuruluşlarına, bireylere, mimarlara, yapı firmalarına, restoranlara vb. kuruluşlara bilgi ve destek de sağlamaktadır. Danışmanlar Borâs'ta yaşayan

kişiler için erişilebilirlik ve herkesin fırsatlara eşit şekilde ulaşması ve içerme konusunda bilgilendirme yapmaktadır. Erişilebilirlik konusunda farkındalığın artırılması amacıyla çeşitli etkinlikler ve eğitimler düzenlenmektedir. Bu eğitimler öğrenciler, sağlık çalışanları, otobüs şoförleri ve diğer personeller için olmaktadır. Erişilebilirlik danışmanının Belediye'ye ait tüm yapım işlerinde büyük sorumluluğu vardır. Erişilebilirlik, yapı projelerinin daha ilk aşamasında düşünülmektedir.

Belediye ve engelli temsilcileri arasında yapıcı bir diyalog önemli görülmektedir. Belediye Engellilik Konseyi, erişilebilirlik, katılım ve etkinin geliştirilmesi için belediye ile engellilik kurumları arasında önemli bir bağlantı görevi görmektedir. Belediyede yaşlılık sorunlarıyla da ilgili bir konsey bulunmaktadır. Bu konsey, yaşlıların bakış açısıyla erişilebilirliğe dikkat çekilmesini sağlamaktadır.

Toplu taşıma araçlarının çoğu erişilebilirliğe uygun hale getirilmiştir. Böylelikle yaşlı ve engellilerin hareket imkanı daha fazla olmaktadır. Otobüsler düşük zemin, açılabilir rampa, sesli ve yazılı uyarı sistemleri ile donatılmıştır. Otobüs duraklarının büyük bir kısmı erişilebilirliğe uygun hale getirilmiştir. Kamusal toplu taşıma araçlarında emeklilerin ücretsiz seyahat hakkı bulunmaktadır. Borås Belediyesinin, yaya geçitlerinin geliştirilmesi için bir yıllık planı bulunmaktadır. Kavşaklarda sesli ve hissedilebilir yönlendirmeler bulunmaktadır. Borås merkezi terminali yayaların bakış açısıyla planlanmıştır. Terminalin çoğu araçlara kapalıdır ve kaldırımlarda görme engelliler için hissedilebilir yüzeyler bulunmaktadır. Merkez istasyonda engelliğin diğer türleri için de erişilebilirlik düzenlemeleri bulunmaktadır.

Borås Belediyesinin kamusal binaları erişilebilirlik yönünden denetlenmiş ve erişilebilirliğe uygun hale getirilmiştir. Erişilebilirliğin sağlanması için uygulanacak düzenlemeler gerek yeni bina yapımı gerekse tadilat projelerinin erken safhalarında göz önünde bulundurulmaktadır. Belediye Kültür Merkezinin (Kulturhuset) dışı kadar içerisi de erişilebilirliğe uygun hale getirilmiştir. Kültür Merkezi içerisinde yer alan şehir kütüphanesi, şehir tiyatrosu ve sanat müzesi erişilebilirliğe elverişlidir. Şehir merkezindeki alışveriş merkezleri, restoranlar ve diğer kamusal alanlar erişilebilirlik yönünden izlenmekte ve denetlenmektedir.

Resim 1: Borâs Belediye Kùltür Merkezi Binası içerisinde hissedilebilir yüzey uygulaması

Kaynak: Yazar arşivi (2016).

Resim 2: Özel üretim halı üzerinde hissedilebilir yüzey.

Kaynak: Yazar arşivi (2016).

Resim 3: Sensörlü olarak belli açıda kendiliğinden açılıp kapanan kapılar.

Kaynak: Yazar arşivi (2016).

Şehirsal alanda yükseklik farkları azaltılarak, hissedilebilir yüzeyler sağlanarak ve caddeler ısıtılarak erişilebilirlik sürekli geliştirilmektedir. Borås şehrinde 29 bin 800 metrekarelik bir alan kayma riskinin azaltılması amacıyla yer altından ısıtılmaktadır. Isıtılan alan merkezden çevreye doğru sürekli genişletilmektedir. Sonuçların sürdürülebilirliği ve devamlılığı Belediye ile engelli ve yaşlı danışma kurullarının yakın ilişki halinde çalışmasıyla garanti altına alınmaktadır. Bu işbirlikçi yaklaşım şehrin erişilebilirlik gündeminin ve önceliklerinin belirlenmesinde temel faktördür. Belediyenin her biriminde bir erişilebilirlik sorumlusu bulunmaktadır.

Resim 4: Özellikle kış döneminde kayarak düşmeleri önlemek amacıyla şehir merkezinde atık maddelerden elde edilen enerjiyle ısıtılan alanlar bulunmaktadır.

Kaynak: Yazar arşivi (2016).

Resim 5: Toplu taşıma otobüsleri duraklarda zemine oldukça yakın durmaktadır.

Kaynak: Yazar arşivi (2016).

Borås Belediyesi'nin erişilebilirlik ödülü almasını sağlayan temel faktörlerden biri, "Herkes için erişilebilir Borås" anlayışına uygun net ve kararlı bir duruşun sergilenmesidir. Öncelikle şehirde hiçbir vatandaşın hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramaması amaçlanmıştır. Para ve insan kaynağının kullanımında bu amacın yerine getirilmesi göz önünde bulundurulmuş ve Borås Engelliler Danışma Kurulu ile her aşamada yakın işbirliği yapılmıştır. Borås Belediyesi, tüm kamu binalarının erişilebilirlik standartlarını içeren bir erişilebilirlik veritabanı (Tillgänglighetsdatabasen) oluşturmuştur. Belediye web sayfasından ulaşılabilen erişilebilirlik veritabanı (<http://www.t-d.se/en/TD-2/>) ile Borås'ta yaşayanlar ve Borås'ı ziyaret edenler erişilebilirliğe uygun hizmetlerle ilgili bilgilendirilmektedir. Erişilebilirlik veritabanı; balık tutma yerleri, oteller, tıp merkezleri, kütüphaneler gibi oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Herhangi bir yerin ziyaret edilmeden önce erişilebilirliğe ne kadar uygun olduğu erişilebilirlik veritabanından öğrenilebilmektedir. Örneğin, bir müze ziyaret edilmek istendiğinde erişilebilirlik veritabanından o müze ile ilgili yürüyüş alanları, park durumu, bina içindeki ve dışındaki eğim oranları, merdivenler, koltuklar, musluklar, aynalar vb. yüzlerce bilgiye ulaşılabilir. Erişilebilirlik veritabanı sadece Borås'a özgü olmayıp İsveç'in diğer bölgelerinde de kullanılan bir uygulamadır. Ancak Borås, bunu en etkili uygulayan şehirlerden birisidir.

Borås'ta alışveriş merkezleri, restoranlar ve diğer özel tesisler denetlenmiş ve sınıflandırılmışlardır. Ayrıca bu tesislere erişilebilirliklerini geliştirebilmek için nelere ihtiyaçları olduğu konusunda rehberlik edilmiştir. Erişilebilirlik ödülü uygulaması özel işletmeleri, erişilebilirlik standartlarını geliştirmeleri konusunda cesaretlendirici olmuştur.

Borås Belediyesi, yasal zorunlulukların ilerisinde erişilebilirlik standartlarını da uygulamaya koymuştur. Bunun dışında engellilerin bağımsız yaşam için eşit fırsatlara sahip olabilmeleri amacıyla özel konutlardaki erişilebilirlik düzenlemeleri de finansal olarak desteklenmiştir. Engelli ve yaşlılar için özel taşıma hizmetleri sağlanması yanında ücretsiz olarak toplu taşıma hizmeti de sunulmaktadır. Şehir otobüslerinin tümü ve otobüs durakları hareket güçlüğü ve görme engeli olanlar için erişilebilir durumdadır. Yaya geçitleri genel olarak alçak zeminli, sesli sinyalli ve hissedilebilir özelliklidir.

Belediye web sitesi ve şehir gazetesi erişilebilir özelliklidir. Dairelerde ve bina giriş kapılarında anahtarsız dijital kilit uygulaması da bulunmaktadır. Kamusal hizmet ve olanaklara erişimle ilgili Belediye'de görevli bir erişilebilirlik stratejisti ve bir erişilebilirlik danışmanı tarafından rehberlik yapılmaktadır. Bu kişiler erişilebilirlik standartlarının hayata geçirilmesi ve sürdürülmesinde Belediye Engelliler Danışma Kurulu ve yaşlı temsilcisi kuruluşlarla yakın işbirliği halinde çalışmaktadır. Engelli kuruluşlarının, mimarların, yapı firmalarının, özel işletmelerin ve ihtiyacı olan diğer kimselerin erişilebilirlikle ilgili bilgilendirilmesi önemli görülmektedir. Erişilebilir spor salonları, buz pistleri, parklar ve diğer olanaklar da engelli ve yaşlıların mutluluğu açısından önemli görülmektedir. Herkesin doğal ortamların keyfinden yararlanabilmesi için buralara yönelik erişilebilirlik düzenlemeleri de hayata geçirilmiştir.

Cardiff'te Erişilebilirliğe Yönelik Politika ve Uygulamalar

Cardiff, Birleşik Krallığın Galler Bölgesinin başkentidir. Birleşik Krallığı oluşturan ülkelerden İngiltere, Galler ve İskoçya'daki erişilebilirlik ile ilgili düzenlemelerin temeli esasında 2010 yılında çıkarılan Eşitlik Yasası'ndaki hükümlere dayanmaktadır. Ancak bu yasadaki erişilebilirlik kavramının sadece engellilere yönelik bir kavram olmadığını, farklı zamanlarda ve farklı durumlarda, farklı ihtiyaçları olan tüm bireyleri içeren bir kavram olduğunu unutmamak gerekmektedir. Örneğin; gürültülü bir ortamda bulunma, yorgun olma, bir sağlık sorunu yaşama gibi durumlar, engelli olmasalar bile kişilerin hizmetlere erişimini etkileyebilecek durumlardır (GOV.UK, 2018).

2010 Eşitlik Yasası, işyerlerinde ve genel olarak toplumda kişileri her türlü ayrımcılığa karşı korumaya yönelik düzenlemeleri içermektedir. 2010 Eşitlik Yasası ile birlikte; 1975 Cinsiyet Ayrımcılık Yasası, 1976 Irk İlişkileri Yasası ve 1995 Engelli Ayrımcılık Yasası yürürlükten kaldırılarak her türlü ayrımcılıkla ilgili düzenlemeleri içeren bir çatı yasa oluşturulmuştur (GOV.UK, 2015).

2010 Eşitlik Yasası; ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, din ve inanç, transseksüel olma, hamile ya da bebek sahibi olma, evli olma ya da evlenmeden birliktelik yaşama ve yaş gibi özelliklerden ortaya çıkan ayrımcılığı kapsamaktadır. Burada sayılan dokuz özellik 2010 Eşitlik Yasasında korumalı

özellikler (protected characteristics) olarak ele alınmaktadır ve bu özelliklere karşı her türlü ayrımcılık yasaklanmaktadır.

Çeşitli şekillerde ortaya çıkabilen ayrımcılığın 2010 Eşitlik Yasası'nda belirtilen bazı formları şunlardır (Streets, 2016; Equality Act, 2010):

Doğrudan ayrımcılık. Doğrudan ayrımcılık, korumalı özelliğe sahip olan birisine başkalarına davranılandan daha az olumlu davranmayı ifade etmektedir. Örneğin, bedensel engelli bir öğrencinin, A okuluna kaydolmak için gerekli tüm yeterlilikleri sağladığı halde, okulun donanımının uygun olmaması, özel eğitimle ilgili farkındalığı olan yeterli öğretmen bulunmaması gibi nedenler ileri sürülerek sırf engelli olduğu için okula kaydının yapılmaması doğrudan ayrımcılık olmaktadır.

Dolaylı ayrımcılık. Dolaylı ayrımcılık, korumalı özelliğe sahip olan birisinden korumalı özelliğiyle ilişkili bir koşulu ya da uygulamayı yerine getirmesinin istenilmesidir. Örneğin, sınıfında az gören ve sınav sorularını kendisi okuyabilen bir öğrencisi bulunan öğretmenin tüm öğrencilerinden sınavı 30 dakikada tamamlamalarını istemesi başlangıçta eşitlik gibi görünse de dolaylı ayrımcılık olmaktadır. Çünkü az gören öğrenci görme engelinden dolayı sınav sorularını diğer öğrenciler kadar rahat okuyamayacaktır. Böylelikle sahip olduğu engelinden dolayı (korumalı özelliğinden dolayı) bir olumsuzluk yaşayacaktır.

Engellilikten kaynaklanan ayrımcılık. Engellilikten kaynaklanan ayrımcılık, herhangi bir engelliye engelinin sonucu olarak ortaya çıkan bir durum nedeniyle olumsuz davranılmasıdır. Örneğin, rehber köpek kullanan bir görme engelli öğrenci okula rehber köpekle geldiğinde güvenlik riski oluşturacağı gerekçesiyle rehber köpeğin okula kabul edilmemesi engellilikten kaynaklanan ayrımcılık olmaktadır.

Birliktelikten kaynaklanan ayrımcılık (Discrimination arising from association). Birliktelikten kaynaklanan ayrımcılık, korumalı özelliğe sahip olan birisiyle ilişkili olan diğer kişinin ayrımcılığa uğramasıdır. Örneğin, engelli kardeşine refakat eden bir kişi kardeşiyle birlikte bir lokantaya yemek yemeye gittiğinde, engelli kardeşi yüzünden lokantaya kabul edilmediğinde

doğrudan ayrımcılığa uğramış olmaktadır. Burada aynı zamanda engelli kardeş de ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Algıdan kaynaklanan ayrımcılık. Algıdan kaynaklanan ayrımcılık, birisinin korumalı özelliğe sahip olduğu düşünülerek ona olumsuz davranılmasıdır. Örneğin, öğretmenlik için iş başvurusunda bulunan bir kişinin gay olabileceği düşünülerek okulda öğretmen ihtiyacı bulunmadığı söylenerek iş başvurusunun alınmaması algıdan kaynaklanan ayrımcılık olmaktadır.

Taciz (Harassment). Taciz, korumalı özelliğiyle ilgili olarak bir kişinin onurunu zedeleme, onu küçük düşürme ve rencide etme gibi amaçlarla yapılan istenmeyen davranışlardır. Örneğin, işitme engelli birisinin yanında alay edersesine ona bakarak gülüp kahkaha atmak bir tacizdir.

Mağdur etme (Victimisation). Mağdur etme, eşitlik yasasındaki hükümlerin ihlal edildiği gerekçesiyle harekete geçen birisine olumsuz davranılmasıdır. Bu harekete geçme şikâyetinde bulunma, tanık olma, şikâyet edeni ya da tanık olanı destekleme şeklinde olabilir. Örneğin, bir okulda engelli öğrencilere ayrımcılık yapıldığı gerekçesiyle şikâyetinde bulunan bir kimsenin şikâyetinde bulunduğu gerekçesiyle okula alınmaması böyle bir mağduriyettir.

Yukarıda belirtilen ayrımcılık formları sadece engelliler için değil diğer korumalı özelliklere sahip olanlar için de geçerlidir. 2010 Eşitlik Yasasıyla birlikte “dolaylı ayrımcılık” kavramı genişletilerek engellilerin de dolaylı ayrımcılığa karşı korunmaları amaçlanmıştır. Bunun dışında “engellilikten kaynaklanan ayrımcılık” tanımlanarak engelli kişilerin engelleri sonucunda ortaya çıkabilecek durumlar nedeniyle ayrımcılığa uğramalarının önüne geçilmek istenmiştir.

2010 Eşitlik Yasası'nda kamu sektörünün eşitlikle ilgili görevleri de belirtilmiştir. Buna göre kamu otoriteleri tarafından; (1) Ayrımcılık, taciz, mağduriyet ve 2010 Eşitlik Yasası uyarınca ya da altında yasaklanan diğer davranışların ortadan kaldırılması; (2) İlgili korumalı özelliği paylaşan kişilerle paylaşmayan kişiler arasında fırsat eşitliği sağlanması; (3) İlgili korumalı özelliği paylaşan kişilerle paylaşmayan kişiler arasındaki iyi ilişkilerin desteklenmesi gerekmektedir. Burada belirtilen üç genel görev dışında kamu otoritelerinin

genel görevlerini yerine getirmelerini desteklemek amacıyla ayrıca özel görevler de bulunmaktadır. Bu özel görevler iki grup altında toplanabilir: (1) Eşitlik ile ilgili bilgilendirici yayınlar yapmak, (2) Eşitlik ile ilgili hedefler belirlemek ve bunları yayınlamak. Öte yandan özel görevler İngiltere, İskoçya ve Galler için birbirinden farklı olabilmektedir (Streets, 2016; GOV.UK, 2012).

Daha önce de belirtildiği gibi, 2010 Eşitlik Yasası'nda erişilebilirlik kavramı daha çok genel anlamda ifade edilmektedir. Ancak yine de kamu hizmet araçlarının ve ulaşım araçlarının erişilebilirliğinin özel olarak yasada ele alındığı görülmektedir. Binalarda erişilebilirlik ise daha çok 2010 Binalar Yönetmeliği'nde (The Building Regulations 2010) ele alınmıştır. Diğer yandan 2010 Eşitlik Yasası'na göre İngiltere ve Galler'de engelli öğrenciler için okullarla ilgili olarak erişilebilirlik stratejisi ve erişilebilirlik planı hazırlanması zorunluluğu bulunmaktadır. Erişilebilirlik stratejileri yerel otoriteler tarafından, erişilebilirlik planları ise okullar tarafından hazırlanmaktadır.

Erişilebilirlik stratejisi; (1) Engelli öğrencilerin okulun müfredatına katılma derecesinin artırılması, (2) Engelli öğrencilerin okulun sağladığı hizmet ve olanaklardan daha fazla yararlanabilmeleri amacıyla okulların fiziksel çevresinin iyileştirilmesi ve (3) Engelli olmayan öğrenciler için kolayca erişilebilir olan bilginin engelli öğrencilere ulaşımının kolaylaştırılması amacıyla yapılmaktadır. Erişilebilirlik stratejisi mutlaka yazılı olmalı, sürekli izlenmeli ve gerekirse revize edilmelidir. Erişilebilirlik planının da erişilebilirlik stratejisindeki amaçlar doğrultusunda okulun ilgili birimince hazırlanması gerekmektedir. Erişilebilirlik planı da mutlaka yazılı olmalı, sürekli izlenmeli ve gerektiğinde revize edilmelidir (Equality Act, 2010).

Birleşik Krallığın Galler Bölgesinde yer alan Cardiff şehrindeki erişilebilirlik düzenlemelerinin tıpkı İsveç'in Borås şehrinde olduğu gibi belli bir süreç sonunda ortaya çıktığı görülmektedir. Cardiff Belediyesi, 2008 yılında erişilebilirlik düzenlemeleriyle ilgili bir çalışma grubu kurmuştur. Bu çalışma grubu, Cardiff'in herkes için erişilebilir ve konforlu bir şehir olması için tavsiye ve öneriler geliştirmektedir. Bu araçlar düşük zeminli olup tekerlekli sandalyelerin erişimine uygundur ve aynı zamanda sesli uyarı sistemleri de bulunmaktadır.

Resim 6: Erişilebilirliğe uygun Baycar denilen toplu taşıma araçları

Kaynak: <https://www.cardiffbay.co.uk/listings/the-baycar-cardiff-bay/>

Cardiff'teki diğer bazı erişilebilirlik uygulamaları şu şekilde özetlenebilir (Cardiff Caerdydd, Tarihsiz):

1. Şehir içerisinde engelliler için birçok erişilebilir park alanı mevcuttur.
2. Kamusal alanda erişilebilir tuvaletler yaygındır. Bazı erişilebilir tuvaletler kilitlidir ve bunların anahtarları engelli derneklerinden temin edilebilmektedir.
3. Cardiff Kalesi'nde engelliler için refakatçi hakkı bulunmaktadır. Kalenin danışma merkezi tekerlekli sandalyeler ve bebek arabaları için erişilebilir-dir. Zeminden teras kata kadar ziyaretçileri taşıyan asansör bulunmaktadır. 10 dilde sesli açıklama/rehberlik olanağı bulunmaktadır. İşitme engelliler içinse İngiliz İşaret Dili ile açıklama mevcuttur. Görme engelliler için dokunmalı turlar olmasının yanında İngilizce ve Galce sesli betimleme de yapılmaktadır.
4. Galler Bölgesi'nin kongre ve kültür merkezi olan St David's Hall'da (kongre ve kültür merkezi) erişilebilir tuvaletler ve rampalar bulunmaktadır. Bilet

ofisi, vestiyer ve salonun bazı yerlerinde düşük zemin bankolar bulunmaktadır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları en düşük fiyattan yanlarındaki bir refakatçi için yer ayırtabilmektedir. Braille alfabeli ve geniş yazılı broşürler mevcuttur. Rehber köpekler kabul edilmektedir.

5. Şehir merkezinde yer alan tiyatro binasında (New Theatre) bazı oyunlar işaret dili ve sesli betimleme ile verilmektedir. Büyük puntolu broşürler mevcuttur. Rehber köpek kabul edilebilmektedir. Engelliler için biletler indirimli olup refakatçilerden ücret alınmamaktadır.
6. Cardiff Merkez Kütüphanesi'nde sesli, büyük puntolu, Braille yazılı kitaplar, engelliler için bilgisayarlar bulunmaktadır.
7. Kamusal hizmet vermekte olan sosyal ve kültürel kurumların web sitelerinde erişilebilirlikle ilgili bilgilendirmeler yer almaktadır.
8. Engellilerin kullanımına uygun erişilebilir taksiler bulunmaktadır.
9. Şehir merkezinde engelli ve yaşlılar için Buggy denilen mobil yardımcı araçlar bulunmaktadır.
10. Bazı yüzme havuzlarında bedensel engellilerin kullanımına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
11. Deniz kenarlarında engelli ve yaşlıların yürümelerini kolaylaştırıcı patika yollar mevcuttur.

Resim 7: Cardiff'te Buggy denilen elektrikli araçlarla engelli ve yaşlıların şehir merkezindeki hareketliliğine destek olunmaktadır.

Kaynak: <https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/golf-buggies-ferry-people-around-1890621>

Resim 8: Deniz kenarlarında engelli ve yaşlıların yürümelerini kolaylaştırıcı patika yollar.

Kaynak: <https://www.holidaycottages.co.uk/blog/accessible-coast-paths>

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, “Avrupa’da Erişilebilirlik Uygulamaları Projesi” kapsamında ziyaret edilen Borås ve Cardiff’teki erişilebilirlik üzerine yapılan çalışmalar izlenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Daha önce Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünde erişilebilirlik sekreteryaya sorumluluğu görevinde de bulunan bu satırların yazarı, yapılan ziyaretlerin öncelikle erişilebilirlikle ilgili olumsuz önyargıların yıkılması yönünden faydalı olduğuna inanmaktadır. Çünkü özellikle Borås ziyaretinde yer alan EİDK üyeleri, erişilebilirlikle ilgili “yapılamaz, edilemez, maliyetli olur” gibi olumsuz yaklaşımların gerçekçi olmadığını yakından gözlemlene fırsatı yakalamışlardır. Yurtdışı ziyaretlere katılanlar daha sonraları Amasya’da yapılan EİDK toplantılarında yurtdışında gördükleri iyi uygulamaları sık sık dile getirmeye başlamışlardır. Örneğin, Borås ziyaretinde yer alan görme engelli EİDK üyeleri kaldırımlarda yer alan ağaçlarla ilgili Belediye yetkililerine önerilerini sunmuş, kaldırımların genişletilmesi, plastik yerine hissedilebilir taşların kullanımı gibi uygulamalar çözüm önerileri arasında yer almaya başlamıştır.

Gerek İsveç’in Borås şehrinde gerekse Birleşik Krallık/Galler’in başkenti Cardiff şehrinde gerçekleştirilen erişilebilirlik düzenlemelerinin belli bir süreç sonunda ortaya çıktığı görülmektedir. Yani erişilebilirlik düzenlemeleri birdenbire ve bir anda gerçekleştirilmemiştir. Diğer yandan her iki şehirde erişilebilirlik düzenlemeleri için sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer birimlerle yakın işbirliği yapıldığı dikkati çekmektedir. Ancak hepsinden daha önemlisi ilgili ve yetkili kişilerin öncelikle şehirlerini herkes için erişilebilir yapmaya karar vermiş olmalarıdır. Yani erişilebilirlik düzenlemeleri için öncelikle bulunulan şehrin ya da çevrenin herkes için erişilebilir yapılabileceğine dair bir inanç olması önemli görülmektedir.

Türkiye açısından düşünüldüğünde genel olarak engellilerle ilgili özel olarak da erişilebilirlikle ilgili farkındalığın yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerin geçmişi her ne kadar belli bir süreye ulaşmış olsa da mevzuatta yer alan ilgili hükümlerin hayata geçirilmesi kolay olamamaktadır. Her ne kadar süre uzatımları yapılmış olsa da erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerin hayata geçirilmesinde anlamlı bir

aşama kaydedilememekte, yapılan düzenlemelerin ve iyileştirmelerin birçoğu mevzuatta belirtilen standartlara uygun yapılmamaktadır (Çağlar, 2012). İstanbul'da yapılan bir araştırmada da toplu ulaşım sistemlerinde erişilebilirliğe yönelik yapılan düzenlemelerin standartlara uygun yapılmadığı, noktasal düzeyde yapılan çalışmaların olumlu sonuçlar vermediği ve erişilebilirlik açısından sürdürülebilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tiyek, Eryiğit ve Baş, 2016). Diğer yandan engelliler ile ilgili mevzuat incelendiğinde fiziksel erişilebilirliği çözmeye yönelik yasal tedbirlerin diğer erişilebilirlik sorunlarına göre daha ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir (Çağlar, 2012). Öncelikle fiziksel erişilebilirlikle ilgili uygulamaların hayata geçirilmesi, ziyaret edilen şehirlerden Borás'ta olduğu gibi, erişilebilirlikle ilgili farkındalığın artırılması bakımından yararlı olabilir. Örneğin, bir proje kapsamında Yozgat'ta gerçekleştirilen kentsel erişilebilirlikle ilgili farkındalık çalışmalarının erişilebilirlik düzenlemelerine olumlu yansıdığı görülmüştür (Dikmen ve Özçetin, 2016).

Borás şehrinde kayma riskinin azaltılması nedeniyle şehir merkezinin belli bir bölümünün yer altından ısıtılması, iklimsel durum ve çevresel koşulların erişilebilirlikle ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Wennberg, Staahl ve Hyde'n (2009) tarafından da vurgulandığı gibi, karlı ve buzlu hava şartları kişilerin bağımsız hareketlerini olumsuz şekilde etkileyebilmekte ve erişilebilirlik önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Borás'ta şehir merkezinin yer altından ısıtılması, olumsuz hava koşullarının bağımsız harekete etkisini azaltmaya yönelik bir tedbirdir. Pudas ve Fjellström (2007) tarafından yapılan bir araştırmada da karlı ve buzlu hava koşullarının engebelik, kayganlık, görüş alanını düşürme gibi yönlerden erişilebilirliğin azalmasına yol açtığı ortaya konulmuştur (Akt. Li, Hsu ve Fernie, 2010). Bu durumda erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerde iklimsel koşulların da hesaba katılmasının önemli bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Özellikle Cardiff şehrindeki erişilebilirlik düzenlemeleri tarihi, sosyal ve kültürel alanlarda da erişilebilirliğin hayata geçirilmesi yönünden önemli bakış açıları sağlamaktadır. Yani engelliler de müzeleri gezebilir, kütüphanelerden yararlanabilir, gezebilir, hayatın her alanına katılabilir. Benzer erişilebilirlik düzenlemelerine Borás şehrinde de rastlamak mümkündür. Bu tür

düzenlemeler özellikle erişilebilir turizm açısından önemlidir. Ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalar (Evcı ve Kuş Şahin, 2017; Akıncı ve Sönmez, 2017) engellilerin turizm alanlarından faydalanmalarında ekonomik sorunlar dışında erişilebilirlik sorunları da yaşadıklarını göstermektedir. Turist sayısının ve tesis sayısının artmasına rağmen Türkiye’de turizm alanlarında engellilere yönelik çalışmaların tam olarak yeterli olduğu söylenemez. Yapısal ve yasal düzenlemelerin eksikliği yanında konaklama tesislerinin, müze ve diğer turistik alanların erişilebilirliği ile ilgili önemli eksiklikler söz konusudur (Tellioglu ve Şimşek, 2016). Diğer yandan turizmde erişilebilirlik eksikliklerinin giderilmesine yönelik önemli çabaların da olduğu görülmektedir. Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının da (ASPB) destekleriyle erişilebilir turizme yönelik projeler gerçekleştirilmekte, işbirliği protokolleri yapılmaktadır. Örneğin, “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Projesi” ile özellikle İstanbul’daki müzelerin erişilebilirlik çalışmalarına katkı sağlanması, İstanbul’un erişilebilir turizm konusunda rekabet edebilir düzeye getirilmesi amaçlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). 2011 yılında Mülga ASPB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alanya Belediye Başkanlığı, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası ve Alanya Turistik İşletmeciler Derneğinin taraf olduğu “Engelsiz Turizm Kenti Alanya Uygulama ve İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012). Bu işbirliği protokolü ile de Alanya’da herkes için erişilebilir olacak turizm uygulamalarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Diğer yandan, turizmde erişilebilirlikle ilgili çalışmaların hareket noktasının ne olması gerektiğinin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Turizmde erişilebilirlikle ilgili çalışmalar ve yayınlar incelendiğinde (Bulgan, 2015), turizmde erişilebilirlik çalışmalarının bazen “engelli turizminden pay alma” şeklinde gerekçelendirildiği dikkati çekmektedir. Oysa bu gerekçelendirmenin haklar ve eşitlik bağlamında yapılması daha uygun olacaktır. Yani erişilebilir turizm çalışmalarında engelli bireylerin de engelli olmayanlar gibi turizm olanaklarından eşitçe yararlanmaya hakları olduğu öncelikli olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Gerek Borås’ta gerekse Cardiff’te erişilebilirlik düzenlemeleri sadece engellilere yönelik düzenlemeler olarak görülmemektedir. Erişilebilirlik ile aslında engelli olsun veya olmasın tüm bireylerin rahatça hareket edebilmeleri,

hayatın her alanına katılabilmeleri amaçlanmaktadır. Örneğin, tamamen saydam, şeffaf bir cam kapıya engelli olmayan birisi de çarpabilir. Çarpma riskinin ortadan kaldırılması için bu cam kapıya renkli işaretler konulması bir erişilebilirlik düzenlemesi olmaktadır. Musselwhite ve Haddad'ın (2010) vurguladığı gibi, "erişilebilirlik" ile "hareketlilik" birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır Kentsel hareketlilik (urban mobility) sadece trafiği değil sosyal gelişmeyi, sosyal içermeyi ve erişilebilirliği de etkilemektedir (European Commission, 2017). Bu nedenle erişilebilirlik düzenlemelerinin kentsel hareketlilikle birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonu, sürdürülebilir kentsel hareketlilik planları (Sustainable Urban Mobility Plans-SUMPs) üzerinde önemle durmaktadır. Avrupa Komisyonu sürdürülebilir kentsel hareketlilik planını, kentsel alanlarda erişilebilirliğin geliştirilmesini ve yüksek kaliteli, sürdürülebilir hareketlilik ve ulaşım sağlanmasını amaçlayan plan olarak tanımlamaktadır (European Commission, 2017). Avrupa Kentsel Hareketlilik Gözlemevi de (ELTIS) kentsel hareketlilik planını, daha iyi bir yaşam kalitesi için insanların ve işletmelerin hareketlilik ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış bir stratejik plan olarak görmektedir (Rudolph ve Damert, 2017). Yani erişilebilirliğin hayata geçirilmesinde sürdürülebilir kentsel hareketlilik planlarının da önemi göz ardı edilmemelidir.

Birleşik Krallık'ta erişilebilirlikle ilgili düzenlemeler daha çok eşitlik bağlamında ele alınmaktadır. Bu nedenle 2010 yılında çıkarılan Eşitlik Yasası farklı özellikleri nedeniyle ayrımcılığa uğrama riski taşıyan grupları kapsayıcı hükümler içermektedir. 2010 Eşitlik Yasası'na göre engelliler de ayrımcılıktan özel olarak korunması gereken gruplardır. Ülkemizdeki mevzuata bakıldığında engellilik ve erişilebilirlikle ilgili tanımlamaların daha çok genel olarak yapıldığı söylenebilir. Oysa 2010 Eşitlik Yasası'nda ve Birleşik Krallık'taki diğer ilgili mevzuatta tanımlamaların daha net ve özel olarak yapıldığı görülmektedir. Örneğin, bizdeki 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da ayrımcılıkla ilgili tanımlamalar sınırlı ve kısaca yapılmıştır ancak Birleşik Krallık'taki 2010 Eşitlik Yasası'nda ayrımcılıkla ilgili tanımlamaların daha detaylı, daha net ve daha somut bir şekilde yapıldığı dikkati çekmektedir. Böylelikle yasanın uygulanmasında gereğinden fazla yorumlamalar ve muğlaklıklar ortadan kaldırılmış olmaktadır.

“Avrupa’da Erişilebilirlik Uygulamaları Projesi” kapsamında ziyaret edilen Birleşik Krallık’ta bir erişilebilirlik eğitim programına katılım sağlanmıştır. Yani Avrupa’da erişilebilirlikle ilgili yapılandırılmış eğitim programları bulunmaktadır. Benzer eğitim programları Borås’ta da bulunmaktadır. Böylelikle kurum temsilcileri ve personelleri erişilebilirlikle ilgili bilgilendirilmekte, erişilebilirlik stratejilerinin ve erişilebilirlik planlarının hazırlanmasında danışmanlık yapılmaktadır. Bu tür yapılandırılmış erişilebilirlik eğitim programları ülkemizde de yaygınlaştırılarak erişilebilirlikle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili personellerin bu eğitim programlarına katılımı sağlanabilir.

Borås ve Cardiff’teki erişilebilirlik uygulamalarından çıkarılabilecek en önemli sonuç, erişilebilirliğin öncelikle eşitlik ve hak kavramlarıyla birlikte düşünülmesi gerektiğidir. Yani hak temelli bir yaklaşım benimsenmeli, erişilebilirlik düzenlemeleri bir lütuf olarak değil, insan olmanın ve eşitliğin bir gereği olarak hayata geçirilmelidir. Diğer yandan erişilebilirlikle ilgili toplumsal farkındalığın geliştirilmesi için fiziksel erişilebilirlik düzenlemelerinin önemi de büyüktür. Mimar, mühendis vb. teknik personelin yetiştirilmesinde erişilebilirlikle ilgili konulara daha fazla ağırlık verilmesinin de erişilebilirliğin gelişmesine olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Dikmen’in de (2011) vurguladığı gibi mimarlık, şehir planlama, peyzaj mimarlığı ve iç mimarlık gibi disiplinlerin eğitim sürecinde engellilere yönelik tasarım ve düzenlemelerle ilgili bilgilendirmelerin yer alması, toplumsal farkındalığın gelişmesi açısından önemlidir.

Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi tarafından desteklenen “Avrupa’da Erişilebilirlik Uygulamaları Projesi” ile elde edilen deneyimlerin bilim insanlarına ve uygulayıcılara yeni bakış açıları sağlayacağı düşünülmektedir. Böylelikle ülkemizdeki erişilebilirlikle ilgili düzenlemelerin iyileştirilmesine ve engellilerin sosyal dahil edilmelerine yönelik bir katkı sağlanmış olacaktır.

Açıklama: Makalenin Borås ile ilgili kısmının hazırlanmasında ziyaret notları ve gözlemler yanında Borås Belediyesi’nin hazırladığı broşür ve kitapçıklardan da yararlanılmıştır. Benzer şekilde Cardiff ile ilgili kısımların hazırlanmasında da eğitim notları ve gözlemlerden de yararlanılmıştır.

Kaynakça

- Akıncı, Z. ve Sönmez, N. (2017). Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113. doi: 10.17123/atad.vol26iss195912.
- Arkitera. (2014). *Erişilebilirlik mi Dediniz?* Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, http://m.arkitera.com/haber/19622/erisilebilirlik-mi-dediniz_
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). 2013-2017 Stratejik Planı. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2018, 11 Ağustos). *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>.
- Bulgan, G. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Engelli Turizmi İle İlgili Yapılan Çalışmalar. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 102-125. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/383047>.
- Cardiff Caerdydd (Tarihsiz). *Cardiff City Centre Accessibility at a Glance*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, https://www.cardiff.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0008/235772/1580.11519.file.eng.pdf.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye'de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541-598.
- Dikmen, Ç.B. (2011). Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım ve Dolaşım İlkeleri Kapsamında Engellilerin Kentsel Alan ve Yapılara Erişebilirliklerinin Sorgulanması: Yozgat Örneği. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 838-858.

- Dikmen, Ç. B. ve Özçetin, Z. (2016). Herkes için Tasarım Kapsamında bir Avrupa Birliği Gençlik Projesi Deneyimi: Engelsiz Yozgat. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(7), 58-74.
- Enginöz, E. B. (2015). Erişilebilir Mimarlık. *Mimarlık Dergisi*, 381. Erişim Tarihi: 13 Eylül 2018, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=395&RecID=3576>
- Equality Act*. (2010). Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/pdfs/ukpga_20100015_en.pdf
- European Commission. (2018, 4 Kasım). *Previous winners of the Access City Award*. Erişim Tarihi: 4 Kasım 2018, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1325&langId=en>
- European Commission. (2017). *Sustainable Urban Mobility: European Policy, Practice and Solutions*. Brussels: European Union. doi: 10.2832/51274.
- European Commission. (2010). *European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>
- Evcı, A. ve Kuş Şahin, C. (2017). Bedensel Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizmi Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2), 681-689. doi: 10.17100/nevbiltek.334625.
- GOV.UK. (2018). *Making Your Service Accessible: An Introduction*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://www.gov.uk/service-manual/helping-people-to-use-your-service/making-your-service-accessible-an-introduction>
- GOV.UK. (2015). *Equality Act 2010: Guidance*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://www.gov.uk/guidance/equality-act-2010-guidance>
- GOV.UK. (2012). *Public Sector Equality Duty*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <https://www.gov.uk/government/publications/public-sector-equality-duty>.

- Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, A. B., Güngör, C., Karasu, N. ve Çavuş, M. (2011). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018, 11 Ağustos). *Erişilebilir İstanbul*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <http://www.kultur.gov.tr/TR,122263/erisilebilir-istanbul.html>.
- Li, Y., Hsu, J. & Fernie, G. (2010). Pedestrian winter accessibility. *Design resources: DR-06 Center for Inclusive Design and Environmental Access*. Erişim Tarihi: 18 Eylül 2018, <http://www.udeworld.com/documents/designresources/pdfs/PedestrianWinterAccessibility.pdf>
- Menda, E., Balkan, N. & Berktaş, N. (Yay. Haz.). (2013). *Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Musselwhite, C., & Haddad, H. (2010). Mobility, accessibility and quality of later life. *Quality in Ageing and Older Adults*, 11(1), 25-37. doi: <https://doi.org/10.5042/qiaoa.2010.0153>.
- Özgül, H. (2014). *Erişilebilirlik*. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <http://www.tohad.org/tohad/erisilebilirlik/>.
- Rudolph, F. & Damert, M. (2017). Sustainable Urban Mobility in Europe – from Planning to Implementation. SUITS Policy Brief 1. Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2018, http://www.suits-project.eu/wp-content/uploads/2018/01/SUITS_Policy-Brief-1.pdf
- Streets, I. (2016). *An Overview of Legislation, Guidance and Building Problems* (Unpublished training notes). Hull: About Access Ltd.
- Tellioglu, S. ve Şimşek, N. (2016). Dünya'da ve Türkiye'de Engelli Dostu Turizm. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 552-567. doi: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.3464>
- Tiyek, R. Eryiğit, B. H., Baş, E. (2016). Engellilerin Erişilebilirlik Sorunu ve TSE Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi*

İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(2), 225-261. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309514>.

Wennberg, H., Ståhl, A., & Hydén, C. (2009). Older pedestrians' perceptions of the outdoor environment in a year-round perspective. *European Journal of Ageing*, 6(4), 277. doi: 10.1007/s10433-009-0123-y